

Center for
Research and
Policy
Making

... policy impact since 2004

Ул. Цицо Поповиќ бр. 6-2/9 1000, Скопје

МАКЕДОНСКИ ОБАМА ИЛИ ПЛАТФОРМА ОД ТИРАНА:

**ПАТОКАЗ КОН ИНТЕГРАТИВЕН ИЗБОРЕН МОДЕЛ
ЗА УНАПРЕДУВАЊЕ НА ЕТНИЧКИТЕ ОДНОСИ**

Октомври, 2017

Автори: Проф. д-р Жидас Даскаловски и Кристијан Трајковски и тимот на ЦИКП

**ЗАКОНСКА ПРОМЕНА НА ИЗБОРНИОТ МОДЕЛ
КОЈА ПОТТИКНУВА УМЕРЕНО И КООПЕРАТИВНО
ОДНЕСУВАЊЕ НА ЕТНИЧКИТЕ ПОЛИТИЧКИ ЕЛИТИ**

Дали нашето општество е веќе созреано и ги надминува етничките бариери при гласање, односно дали партиите и кандидатите нудат програми кои се прифатливи за сите граѓани без разлика на етничкото потекло? Преку анализа на два студии на случај: Имер Селмани на претседателските избори 2009-та и СДСМ на парламентарните избори 2016-та; оваа анализа укажува дека тоа не е така и дека ловот на гласови на „другите“ поттикнува етничко наддавање. Тиранската платформа е типичен пример за етничко наддавање кога Албанските етнички партии усвоија радикални стратегии со цел да ја максимализираат поддршката на гласачите од таа етничка група како вистински борци за каузата. Затоа е потребно воспоставување на законски рамки кои системски ќе поттикнуваат умерено и кооперативно однесување на етничките политички елити.

ЦИКП препорачува:

ВОВЕДУВАЊЕ ПОВЛАСТИЦИ ЗА МЕЃУЕТНИЧКА СОРАБОТКА

На Македонија ѝ е потребна реформа на изборниот систем при што изборниот законик би ги охрабрувал и повластувал меѓуетничките договори и т.н. меѓуетничка акомодација (accomodation).¹ Во тој случај изборите би нуделе специфични повластици за тие партии што се заинтересирани за меѓуетничка соработка. Еден ваков пример е т.н. **прибирање на гласови (vote-pooling)**, односно ситуацијата каде што етничките партии си ги разменуваат гласовите, т.е. за да добијат гласови од другите заедници, етничките партии се принудени да ги ублажат своите ставови.

ВОВЕДУВАЊЕ НА МНОЗИНСКИ ИЗБОРЕН МОДЕЛ СО „АЛТЕРНАТИВЕН ГЛАС„

Воведување на **мнозински изборен систем со т.н. „алтернативен глас“ (alternative vote) би значело** гласачите на изборите да ги рангираат кандидатите според своите преференции. Ако кандидатот освои апсолутно мнозинство на прворангирани преференции, тој/таа е избран/а во изборното место. Ако ниту еден кандидат не освои апсолутно мнозинство (повеќе од половина) на прворангирани преференции, тогаш последно рангираниот се елиминира и гласачките листови на тој кандидат се прегледуваат и се пресметуваат второрангираните преференции кои се додаваат на преостанатите кандидати. Доколку повторно нема кандидат/ка кој/а ќе освои апсолутно мнозинство, постапката се повторува сè додека некој од кандидатите не добие апсолутно мнозинство.

РЕДЕФИНИРАЊЕ НА ИЗБОРНИОТ МОДЕЛ ЗА ИЗБОР НА ПРЕТСЕДАТЕЛ

Една од опциите е на наредните избори да се воведат некои аспекти од интегративниот модел. На пример, може да се воведат изборен модел за бирање Претседател сличен на Нигерискиот од 1978 година.² Доколку на пример Собранието изгласа амадмани на изборниот закон кои би прецизирале дека за да биде избран кандидатот/тката за Претседател/ка, тој/таа треба да има одреден процент гласови од сите изборни единици, вклучувајќи ги и тие каде македонските Албанци се или мнозинство или се во значител број, со што би се постигнал ефект на модерација на изборната агенда на кандидатот Македонец без да има формална одредба која би ја вовела институцијата на Подпретседателот. За парламентарните избори во 2020 година, веќе од сега треба да се дискутира кои изборни механизми можат да се воведат за поттикнување на соработката на партиите кои се репрезенти на различни етнички заедници.

---

¹ Да се види кај: Sisk 1996, кај Reilly, B. (2001) *Democracy in Divided Societies: Electoral Engineering for Conflict Management*. Cambridge: Cambridge University Press, и во делата на Horowitz, D. L. (1985) *Ethnic Groups in Conflict*. Berkeley, CA: University of California Press, *A Democratic South Africa? Constitutional Engineering in a Divided Society*. Berkeley, CA: University of California Press 1991, и *The Deadly Ethnic Riot*. Berkeley, CA: University of California Press, 2001.

² Да се види кај: Horowitz. 1985. *Ethnic groups in conflict*. Berkeley: University of California Press.

СТУДИЈА НА СЛУЧАЈ: МАКЕДОНСКИОТ ОБАМА

Во минатите изборни циклуси видовме дека придобивањето гласови од „друга-та“ заедница, односно „македонски и албански гласачи“ од страна на „албански и македонски“ кандидати и партии не е невозможна мисија. Со примамлива порака и кампања, Имер Селмани во 2009-та и СДСМ во 2016 година успеаја да добијат значителен број гласови од „другите“. Во 2009 година на претседателските избори, Селмани имаше порака за обединување на сите граѓани од различни етнички заедници во еден мултикултурен, граѓански концепт. Тој со таква кампања успеа да придобие симпатии и гласови од граѓани од сите етнички групи, вклучително и од Македонците. Во првиот круг на изборите, најмногу гласови добиваат кандидатите Фрчкоски и Иванов, а Селмани е трет по резултат. Му недостасуваат 55,000 гласови да влезе во вториот круг на местото на кандидатот на СДСМ. Сепак, и кај Албанците постигнува значителен успех. Тој освојува многу повеќе гласови (147,500 : 104,000) од збирот на двата други кандидати номинирани од „албански“ партии, Хоџа и Буџаку.

Табела 1: Резултати од првиот круг од Претседателските избори 2009-та

Кандидати	Прв круг гласови (%)
Ѓорѓе Иванов	345,850 (35,04)
Љубомир Фрчковски	202,691 (20,54)
Имер Селмани	147,547 (14,95)
Љубе Бошкоски	146,878 (14,88)
Агрон Буџаку	73,629 (7,46)
Нано Ружин	40,042 (4,06)
Мируше Хоџа	30,225 (3,06)

Извор: Државна изборна комисија

Кампањата на Селмани за освојување гласови од други етнички заедници освен од „албанската“ беше нова, оригинална и успешна. ЦИКП, направи анализа на гласовите на Имер Селмани во првиот круг. Проценките за гласовите по изборни единици и етнички групи се прикажани во Табела 2.

Табела 2: Проценка на гласови за г-н Селмани на Претседателски избори 2009-та по етнички групи

ИЕ	Македонски гласови	Турски гласови	Ромски гласови	Бошњачки гласови	Други	Албански гласови	ВКУПНО Селмани
1	3,690	1,908	1,770	1,905	0	15,029	24,302
2	1,070	683	2,975	436	0	20,915	26,079
3	5,245	1,115	3,595	1,207	0	2,353	13,515
4	6,058	3,600	1,807	58	0	151	11,674
5	2,022	6,765	4,378	988	611	13,595	28,362
6	960	5,220	921	57	76	36,381	43,615
ВКУПНО	19,045	19,291	15,446	4,651	687	88,424	147,547
%	12,90	13,07	10,46	3,15	0,46	59,92	100

Извор: Проценка на Центар за истражување и креирање политики (ЦИКП) 2017

Со методологијата на пресметување³, може да заклучиме дека политичката порака влијаела врз гласачкото расположение кај „не-албанските гласачи“ - 40% од гласовите за Имер Селмани не се „албански“. Селмани успешно лови гласови од „другите“ ширум Македонија. Резултатите од Претседателските избори на Имер Селмани можеа да бидат основа која ќе донесе промени во политичките состојби во Република Македонија.

При повторување на изборните успеси на Селмани на ниво на парламентарни избори, Нова Демократија можеше да биде значаен фактор при формирањето на владините коалиции. Тешко е да се претпостави каков ќе беше тој резултат доколку Селмани успееше да ги пренесе неговите успеси на партиско ниво. Тука според Д’Онтовиот модел, претседателските резултати се ставени во парламентарна симулација со тоа што се користат резултатите на претседателските кандидати (Селмани за Нова Демократија, Бошковски за Обединети за Македонија, Иванов за ВМРО-ДПМНЕ, итн.) како да се партиски.

Табела 3: Сценарио на изборните резултати „претседателски како парламентарни“

Изборна единица	1	2	3	4	5	6	Вкупно пратеници
ВМРО-ДПМНЕ	7	7	10	10	8	2	44
Обединети за Македонија	3	3	4	3	4	1	18
СДСМ	6	4	5	6	4	2	27
ДУИ	1	2			1	6	10
ДПА						2	2
ДР	3	4	1	1	3	5	17
НДП						2	2

Извор: Центар за истражување и креирање политики (ЦИКП) 2017

Од приложената табела можеме да забележиме дека при евентуалното потврдување на успехот на Селмани на ниво на Нова Демократија, таа партија ќе беше доминатна помеѓу „албанските“ партии и ќе имаше голема моќ за коалициското преговарање за составување Влада (на пример, во симулацијата, можност да формираат Влада имаат ВМРО-ДПМНЕ и Нова Демократија со 61 пратеник, СДСМ заедно со Обединети за Македонија и Нова Демократија со 62 пратеника).

³Врз основа на јавно достапните податоци за резултатите на избори, опис на избирачки места, и гласачи по изборни места, www.sec.mk, <https://izbirackispisok.gov.mk/Search.aspx?type=address>, <http://www.mojotizbor.mk/arhiva/informacii/izboren-proces/opisi-na-izbiracki-mesta.html>, беше направена дата база со резултатите од сите избори (локални, претседателски, парламентарни) по избирачки места. Во мешаните средини беа направени проценки за етничкиот состав на тие изборни места. Беа земени предвид историските резултати на партиите, максималните поддршки на кандидати и партии на одредена етничка група. При тоа се зеде предвид и податоците за излезност во сите циклуси од изборите. Во секој случај станува збор за проценка на резултатите без да гарантираме апсолутна точност која и не е возможна со оглед на тајноста на гласањето и правото на етничко/национално самоопределување на граѓанинот.

СТУДИЈА НА СЛУЧАЈ : „НЕПОТРЕБНО ГЛУМЕЊЕ ПАТРИОТИЗАМ“

На изборите во 2016 година СДСМ настапи со кампањата „План за живот во Македонија“. Општите ветувањата кои ги даде Зоран Заев беа повисоки плати, демократизација, пристојна работа и правда за сите. СДСМ водеше посебна кампања за привлекување на „албанските“ гласачи која покрај ветувањето за подобар живот, вклучуваше и идеја за подобрување на статусот и моќта во политичкиот систем само на припадниците на оваа заедница. Всушност, СДСМ и Заев на изборите од 2016 година понудија редефинирање на меѓуетничките односи на Македонија, зацртани со Охридскиот договор од 2001 година. Во понудата на СДСМ, упатена кон македонските Албанци, во 2016 година се тежнееше да се промени договореното во Охрид, пред сè во поглед на балансот на моќта и правата на етничките Албанци.

Поради тоа, СДСМ успеа да привлече значителна поддршка, а во општините со доминантно „албанско“ население да биде со подобар резултат и од самите партии од „албанскиот блок“. ЦИКП, направи анализа на „албанските“ гласови на СДСМ на изборите во 2016-та.

Табела 4: Процена на „албанските“ гласови за СДСМ

Изборна единица	Вкупно гласови	Албански гласови	% на албански гласови од тие на СДСМ
1	92,247	7,758	8.4%
2	69,842	12,531	17.9%
3	81,204	2,046	2.5%
4	94,780	40	0.04%
5	71,020	4,497	6.3%
6	25,986	11,290	43.4%
Збир на гласови за СДСМ	435,079	38,162	8.8%

Извор: Процена на Центар за истражување и креирање политики (ЦИКП) 2017.

Во проценти, СДСМ добива огромен дел од своите гласови од македонските Албанци во ИЕ 2 и ИЕ 6. Во ИЕ 1 и ИЕ 5, поддршката на македонските Албанците на СДСМ е помала, но треба да се земе предвид дека таму општо земено, бројот на гласачи кои се етнички Албанци е помал споредено со ИЕ 2 и ИЕ 6. Конечно, во ИЕ 3 и ИЕ 4 бројот на гласачи кои се македонски Албанци е многу мал, а поддршката за СДСМ од нив е најмала во однос на другите изборни единици и во проценти и во апсолутни бројки.

Резултатите од парламентарните избори ги променија политичките состојби во Република Македонија. Имено, 38,162 „албански“ гласа од 435,079 кои ги освои СДСМ, изгледаат малку. Но, овие 8,8% од вкупниот број на гласови беа значаен фактор при освојувањето на пратенички мандати, а потоа и при формирањето на новата Влада. Тешко е да се претпостави каков исход ќе донесе овие избори

ако дел од гласачите не го дадоа гласот надвор од „својата“ етничка заедница. Овие гласови се и добра основа за понатамошен успех на локалните избори во „мешани“, па и во одредени „доминантно албански“ средини.

Според Д’Онтовиот модел, овие гласови на СДСМ се клучни за освојување мандати во неколку изборни единици. Што ако нив ги немаше? Проценката е дека гласовите кои во 2016 година СДСМ ги привлече од етничките Албанци на сите поранешни избори ќе беа распределени помеѓу „албанските“ партии во Македонија како ДУИ, ДПА и другите. ЦИКП направи симулација на изборните резултати. Ако во првата изборна единица и без гласовите на македонските Албанци СДСМ ќе издвојуваше победа, во втората без нив СДСМ ќе освоеше еден пратеник помалку за сметка на еден повеќе за БЕСА. Во третата изборна единица, гласовите на етничките Албанци во полза на СДСМ и зголемениот број на гласови од другите помали заедници му носи пратеник повеќе на СДСМ за сметка на еден помалку на ВМРО-ДПМНЕ. Во петтата изборна единица „албанските“ гласови на СДСМ му носат пратеник на сметка на ДУИ, додека во шестата изборна единица и БЕСА и Алијанса за Албанците ќе имаа пратеник плус, а СДСМ и ВМРО-ДПМНЕ еден помалку. Со примена на Д’Онтовиот модел, доколку „албанските“ гласови за СДСМ беа освоени од „албанските партии“ конечните резултатите ќе беа поинакви и ќе отвореа врата за нови можни коалиции.

Табела 5: Проекција на парламентарни мандати за СДСМ без „албански гласови“

Партија	Мандати според ДИК	Мандати според симулацијата на ЦИКП
ВМРО-ДПМНЕ	51	51
СДСМ	49	45
ДУИ	10	11
БЕСА	5	7
Алијанса на Албанците	3	4
ДПА	2	2
ВКУПНО	120	120

Извор: Центар за истражување и креирање политики (ЦИКП) 2017

Од приложената табела можеме да заклучиме дека „албанските“ гласови за СДСМ играат важна улога во формирањето на коалициите. Според направената симулација, СДСМ без „албанските“ гласови не ќе можеше така лесно да формира Влада. СДСМ заедно со ДУИ и Алијансата на Албанците би имале 60 пратеници. ВМРО-ДПМНЕ заедно со БЕСА и ДПА исто така би имале 60 пратеници.

ЕТНИЧКО НАДДАВАЊЕ

Парламентарните избори во 2016 година ѝ донесоа успех на СДСМ во „ловот“ на „албански“ гласови. Играјќи на тој терен, СДСМ ги помеша „сметките“ на партиите на етничките Албанци. Кај нив се случи радикализација, односно етничко наддавање. Етничкото наддавање (ethnic outbidding) во политички науки се анализира како појава каде што етнички партии усвојуваат радикални стратегии со цел да ја максимализираат поддршката на гласачите од таа етничка група како вистински борци за *каузата* и да се ослаби легитимноста, односно да се делегитимираат политичките ривали - застапници на таа заедница.⁴ Во теоријата за етничко наддавање се истакнува дека тоа доведува до натпревар на екстрими, на нудење сè порадикални опции за јавни политики со кои се доведуваме до ситуација на опасност да се уништи самиот политичкиот систем. Етничко наддавање се случува кога политичарите кои се натпреваруваат за поддршка на одредена етничка група, поставуваат барање во полза на таа група, но на сметка на другите. Тоа е процес каде во рамките на една етничка заедница политичкиот натпревар се сведува на тоа да се докаже која партија е поголем бранител на интересите на таа заедница.⁵ Која и да било политика или ситуација која доведува до етничко наддавање, придонесува меѓуетничкото договарање да биде скоро невозможно, бидејќи дури и умерените етнички елити се радикализираат, а јавниот дискурс ги следи тие процеси. Етничкото наддавање во поделените општества може да доведе до сериозни политички последици, дури и до конфликт и војна.

Каде е етничкото наддавање во македонскиот контекст? По изборите во 2016-та ДУИ, Алијансата за Албанците и БЕСА во Тирана договараат нова политичка агенда која ги надминува договорените реформи од Охрид во 2001 година.⁶ Објавена на 6-ти јануари 2017 година, т.н. „Тиранска платформа“ бара реализација на цели, „во идниот владин мандат и/или во секој понатамошен мандат“ кои би ја зголемиле моќта на политичките субјекти на македонските Албанци во земјава. Во моментот, се цели кон *де факто* промена на Охридскиот рамковен договор од 2001 година и редефинирање на Република Македонија во федерација без конкретни територијални единки, што не е исклучено да се побара и постигне како нареден чекор. Со платформата се предвидува унапредување на статусот на македонските Албанците, меѓу другото и преку остварување на „правилно спроведување на принципот на мултиетничноста во Уставот на РМ, каде македонските Албанци се сметаат како државотворна нација..., постигнување на целосна јазична еднаквост, употребата на албанскиот јазик во сите нивоа на власта и гаранција за неговата примена како фундаментално и уставно право. Предвидено е дека Уставот треба да утврди дека „македонскиот јазик и неговото кирилско писмо и албанскиот јазик со неговото писмо се официјални

---

4 Да се види кај: Gormley-Heenan, C & MacGinty, R (2008) 'Ethnic Outbidding and Party Modernization: Understanding the Democratic Unionist Party's Electoral Success in the Post-Agreement Environment.' *Ethnopolitics* Vol. 7, No. 1, страна 44.

5 На пример кај: Coakley, J. 'Ethnic Competition and the Logic of Party System Transformation' *European Journal of Political Research* 47 (2008): 766-793.

6 <http://puls24.mk/mk/vesti/tiranska-platforma-integralen-tekst>

јазици во Република Македонија” , да се отвори сеопфатна дебата за знамето, химната и државниот грб „со цел државните симболи да ја рефлектираат општествената мултиетничност и етничката рамноправност.“ Во рамките на идеите за постигнување на економска рамноправност и на општествена благосостојба, особено преку рамномерен регионален развој, се бара „создавање на едно Министерство за политички систем и односи меѓу заедниците, како надлежен орган за почитување на правата на заедниците и поттикнување на економскиот и социјалниот развој во неразвиените подрачја“, „остварување на правична застапеност во органите за безбедност, војската, разузнавањето и правдата“, „преземање на афирмативни мерки за обезбедување финансирање на албанските културни институции на централно и локално ниво“, како и „остварување на правична застапеност во сите нивоа на централната власт како и во јавните служби или претпријатија со јавни акции.“ Во надворешните работи се бара вклучување на „Албанците во работната група за директни преговори со Грција и со Бугарија“, „соработка со Косово и Албанија за интегрирано гранично управување“ како и „отворање на нови гранични премини.“ Покрај другите барања на симболичко ниво, се инсистира да се усвои „Резолуција во Собранието на Република Македонија со која се осудува геноцидот врз албанскиот народ во Македонија во периодот 1912-1956 година.“

По објавувањето на платформата, ВМРО-ДПМНЕ не успева да договори Влада со ДУИ, туку тоа го прави СДСМ вклучувајќи ги и ДУИ и Алијансата за Албанците. Од друга страна, како последица на радикализацијата на барањата на политичките субјекти на македонските Албанци, се раѓа протестно движење на Македонците и другите помали етнички заедници. Предводени од уметници, како Борис Дамовски, Богдан Илиевски и Игор Дурловски, протестите се обединети под логото „За заедничка Македонија“ со цел да се оневозможи спроведувањето на „Платформата од Тирана“ и повикувајќи го Претседателот Иванов да не му додели мандат на лидерот на СДСМ за да ја озваничи договорената коалиција. Тримесечните протести на некој начин кулминираа на 27-ми април кога во Собранието, пратеничките групи на СДСМ, ДУИ и Алијансата за Албанците вон-деловнички избраа Претседател на Собранието. Група демонстранти влезе во Собранието и ги окупираше пленарната сала и прес центарот, а некои нападнаа дел од пратениците на СДСМ и Алијансата за Албанците, вклучително и нивните лидери Заев и Села. Само малку недостасуваше да се случи најлошото, жртви и евентуална граѓанска војна.